

- a szülőkét,
- a tudósokét.

Ne felejtsek el, hogy egy rémálomban minden eltorzul!

14. Tanári narráció: „A rémálmaik mellett még a mindennapok valóságával is meg kellett küzdeniük a fiataloknak. Eljött az a nap amikor a tudósok megszervezték a klónok és az eredetik találkoztát. Három fős csoportokban (donor, fiatal, tudós) rögtönözve játsszuk el ezt az első találkozót.

15. Tanári narrációval jussunk el egy hangkollázsig, amely a játék legemlékezetesebb mondataiból épül fel. „Ismételgessük a mondatokat... és a hangok felerősödtek... majd elhalkultak... csak a kérdések maradtak meg.”

Fordította: Bethlenfalvy Ádám

A banda bosszúja

Jonathan Neelands

Ez a struktúra 8-9. osztályos diákközösségeknek szándékozik lehetőséget nyújtani arra, hogy párbeszédet indítsanak a diákok egymás közötti zaklatásáról, és a társadalmi felelősségről a zaklatók és azok áldozatai iránt.

Ahhoz, hogy hatékonyan taníthassunk és tanulhassunk ezen a kényes és fontos területen, a következő feltevézéseket kell elfogadnunk:

1. *Nincsenek egyszerű válaszok és gyors megoldások a hasonló nehézségű problémáknál. A diákokkal szemben is tisztességtelen lenne, ha másképp állítanának be a helyzetet, ők is tudják, hogy a világ tele van bonyolult és összetett problémákkal.*
2. *Az ügyről és annak összetettségéről szóló párbeszédhez a drámának kell keretet biztosítania.*
3. *A zsarolók nem zsarolókként születnek, hanem beletanulnak ebbe a szerepbe. Ezért, bizonyos értelemben, ők is „áldozatok”, akiknek meg kell érteni az életét.*
4. *A dráma nem fogja megváltoztatni a „kemény” zsarolót, mint ahogy a meggyőződéses rasszistát sem, de elmozdíthatja pozitív irányba azokat, akik az eseményeket látva kezdik azt érezni, hogy valamit tenniük kellene.*
5. *A zsarolásról szóló dráma szerkezetének tükröznie kell karakterben, kontextusban és a motivációk terén is azokat az ellentmondásokat, illetve azt az összetettséget, amely mind az életre, mind a jófajta szépirodalomra jellemző.*

Kontextus: A foglalkozás alapjául egy napilapban megjelent olvasói levél szolgált, amelyben egy 14 éves lány, Zsanett számol be arról, hogy miként zaklatja őt egy lányokból álló banda, amelyet Klára vezet. Kiderül, hogy Klára és Zsanett anyja ugyanabban a gyárban dolgoznak. Zsanett anyja az egyik gyártási egység felügyelője és lopáson érte Klára anyját, akit emiatt elbocsátottak állásából. Mindez karácsony előtt történt és Klárát az is dühíti, hogy az anyjának nincs állása, így a karácsonyi ajándéokra költhető pénze sem. Zsanett lett Klára frusztrációjának és dühének tárgya.

Az alapanyag ereje az összetettségében rejlik: nem egyszerű reprezentációja a zsarolónak és az áldozatnak. Adott a lehetőség, hogy mind az áldozat, mind a zsaroló iránt szimpátiát ébresszünk, ezzel mindkettjük helyzetének összetettségét is fokozhatjuk. Azt is vizsgálhatjuk a történet kapcsán, hogy az iskolán kívüli dolgok miként befolyásolják az iskolai életet.

Idő: 2-3 óra

I. rész: A történet kibontása

A csoport még nem tud semmit a konkrét helyzetről. Csak annyit mondunk nekik, hogy a foglalkozás egy tizenéves lányról szól, aki nehéz és fájdalmas helyzetbe került.

1. A foglalkozás az Örvény névű gyakorlat egyik változatával indul.

- Egy önként vállalkozó diák a tér egyik végében helyezkedik el, háttal a csoport többi tagjának, akik a tér másik végében állnak.
- A játék célja, hogy a diákok eljussanak az Őrhöz és megszerezzék azt a sálát, ami lazán az Őr válla köré van tekerve.
- Az Őr bármikor hátra fordulhat, s ha bárkit mozogni lát, annak a nevét kimondva visszaküldheti őt az indulási pontra.

2. Ezt a játékot többször is eljátsszuk, remélve, hogy a diákok egyre jobban ráéreznek a játék dinamikájára. A következőket tegyük hozzá (minden egyes ismétlésénél behozva egyet-egyét az alábbiak közül) a játékhoz:

- A kendőt az Őr és a diákok közé egy székre helyezük. A cél az, hogy a kendőt azelőtt rejtse el a diákok, hogy az Őr megfordul.
- Módosítsuk annyiban a játékot, hogy a kendőt most egy kézitáskába helyezük a széken. Ebből kell kivenni és elrejtetni, mielőtt az Őr visszafordul.
- Ebben a körben a kendőt cseréljük ki egy kétezer forintos bankjegyre (az a lényeg, hogy több legyen, mint amennyi – általában – egy diáknál lenni szokott).
- Most csak egy diák indul a pénz megszerzésére. A többiek körbe állva figyeljék az eseményeket!
- Végül a következő keretet adjuk a játéknak: Őr helyett egy *anya* szerepel, aki reggeli után mosogat a konyhában. A másik diák a *lányát* játssza! Amikor az anya hátrafordul, akkor párbeszédet is kezdeményezhet a lányával – „mit csinálsz” stb. Vajon sikerül-e a lányt játszó diáknak elvennie a pénzt anélkül, hogy az anyja észrevevéné?

3. Elégedett-e a csoport azzal az iránnyal, amerre a játék most tart? A tanár beszélgetést kezdeményezhet arról, hogy mivé és miként változik a játék.

Amikor utoljára játsszuk a játékot, akkor a tanár veszi át a lány szerepét. Monológgal kezd:

„Zsanettnak hívnak. Tizennégy éves vagyok. Ő az én anyám. Mosogat a konyhában. Látom a táskáját az előszobában, ott fekszik egy széken. Nyitva. Ez az egyetlen lehetőségem a megmenekülésre. Az apám és a kistesóm fent vannak az emeleten. Üres a szoba. Utálok, amit most meg kell tennem. Szeretem az anyámat, de nincs más választásom. Meg kell szereznem azt a pénzt.”

A szerepben lévő tanár bármilyen figyelemelterelő taktikát használhat az itt következő improvizációban. A lényeg az, hogy megszerezze a pénzt. Ahogy megy ki, a következőket mondja:

„Nem tudom elhinni, hogy megtettem. Utálok magamat érte. Talán még vissza tudom tenni, mielőtt észrevevéné... Nem, túl késő. Hallom apámat lejönni a lépcsőn. Vége. Nem lehet visszafordulni. Megtettem. De legalább biztonságban leszek.”

4. A szerepből kilépve a tanár beszélgetést kezdeményezhet arról, hogy vajon miért lophat egy lány a saját anyjától. A csoport a legkülönbözőbb okokat említheti, beleértve azt is, hogy esetleg zsarolják a lányt, hogy más gyerekek próbálnak pénzt kiszedni belőle valahogyan. Az ötletek összegyűjtése után a tanár Zsanett szerepében leül egy székre, szembe a csoporttal, a kezében a 2000 Ft-os bankjeggyel. A FORRÓ SZÉK konvenció keretei között – válaszolva a résztvevők kérdéseire – el lehet mondani az eredeti történet összes részletét. Azt, hogy a pénzt Klára és bandája követeli tőle, továbbá a gyárban történt eseményeket is. Azt, hogy Klára a karácsonyi ajándékokra akarja költeni a pénzt. A félelmeit, hogy mit tenne Klára, ha nem adná oda a pénzt. Akár még azt is elmondhatja, hogy valamennyire megérti Klára iránta érzett haragját.

II. rész: Az együttérzés körének felépítése

5. A tanár elmondja, hogy először Klára anyjának munkahelyi lopását és annak következményeit fogjuk közelebbről megvizsgálni. A gyárban olyasvalamit készítenek, ami nagyon vonzó lehet karácsony környékén, de egyben túl drága ahhoz, hogy az ott dolgozók nagy többsége könnyedén megvásárolhassa. Az osztály javasolhatja a márkás cipőtől kezdve a sportruházaton át a számítógépes játékgig bármit. Az a lényeg, hogy megállapodásra jussanak.

6. Négy-öt fős csoportokban dolgozzanak tovább a játszó egy-egy 30 másodperces jeleneten, amiben megmutatják, hogy miként kapták rajta Klára anyját! Gondolják át, hogy Zsanett anyja valóban látta-e a lopást élőben vagy videón, vagy valaki szólt neki!

A némajáték alatt az itt következő „hangok” valamelyikét választva beszélhet a csoport egyik tagja:

- Klára anyjának gondolatai.
- Zsanett anyjának változata a történekről.
- Klára hangja, ahogy könyörög az anyjának, hogy vegye meg azt a tárgyat, amit éppen lop az anya.
- Klára hangja, ahogy a bandának elmeséli a történetet, és azt, hogy mit érez Zsanett iránt.

7. A jelenetekben látottak megbeszélése után a csoportot osszuk négy részre. A négy csoport előkészít egy-egy jelenetet, amit aztán a szerepben lévő tanárral fognak rögtönözni. A jelenetben nem kell a csoport összes tagjának szerepelnie.

- a) A gyár vezetői és Zsanett anyja behívják Klára anyját, hogy megmondják neki, kirúgják a lopás miatt. (A tanár Klára anyjának szerepében játszik, könyörög, hogy a karácsonyra való tekintettel ne rúgják ki, mert nem lesz semmi pénze. Kérjen bocsánatot a tettéért, de nyilván nem lehet olyan hatásos, hogy megtartják állásában – a jelenet zárt, ismert kimenetelű.)
- b) A többi dolgozó a nap végén az öltözőben beszéli meg a történetet. Hogy viszonyulnak a két anyához és ahhoz, amit azok tettek? (A tanár Klára anyjának szerepében tér vissza az öltözőbe a főnökségről, hogy kikapcsoljon a szekrényéből. Megpróbálja a több munkás véleményét megtudni, miközben az együttérzésüket is igyekszik megszerezni. Végül távozik.)
- c) Klára és családja várják otthon, hogy az anyuka hazaérjen. A családban – a munkanélküli apa mellett – két gyerek van, egy fiú és egy lánytestvér. Klára arról már hallott, hogy a gyárban történt valami az anyjával, de még nem tudja, hogy mi. (Tanár szerepben Klára anyjaként hazaérkezik. Fáradt, talán egy kicsit türelmetlen is. Megmondja a gyerekeknek, hogy idén karácsonyra nem fogják megkapni azokat a dolgokat, amire vágytak, de azt csak hosszas nyaggatás után árulja el, hogy miért. A gyerekeket mérgesen felküldi a szobájukba, az apának azt mondja, hogy hagyja őt békén.)
- d) A tanárok az iskolában. Milyen tantárgyakat tanítanak? Mennyire ismerik a két lányt? Mit vehettek észre a két lány viszonyának változásából? Egy tantestületi ülést fog ez a csapat eljátszani, a tanár szerepben az iskola igazgatóját játssza. (A tanár az igazgatói szerepben megköszöni a tantestület munkáját, majd felvet egy utolsó napirendi pontot: Zsanett miatt aggódik, aki megváltozott, hiszen régebben mindig vidám volt... Feltűnt e valami a tanároknak? A megbeszélés végén megkérdezi, hogy ki beszélne Zsanettel és Klárával, hogy megtudja, hogy mi történt. A tantestületnek el kell döntenie, hogy melyik tanár fog beszélni Zsanettel és melyik Klárával.)

8. A két tanár háttal ül egymásnak. Két önként jelentkező – a Zsanett és Klára szerepét játszó – leülnek szembe a számukra kiválasztott tanárral. A drámatanár irányítja a tanárok és a lányok között lezajló rögtönzött találkozókat. (Az „osztott képernyő” két felének váltakozását például tapssal jelezheti.) Nagy valószínűséggel egyik lány sem mondja el az igazat, vagy kéri meg a tanárt, hogy lépjen közbe. Ha ez mégis megtörténne, akkor a tanár csinálhat egy „valóság vizsgálatot” az osztállyal: szerintük ilyen helyzetben fordulhat-e a diák a tanárjához?

9. A Zsanettet és a Klárát játszó diákokat leültetjük egy-egy székre, és két önkéntest – az anyák szerepében – szintén leültetünk. A többieket megkérjük, hogy álljanak annak a széke mögé, akivel a leginkább együtt éreznek ebben a pillanatban. Ha már mindenki döntött, akkor először maguk között, majd egymásnak indokolják, magyarázzák meg a döntésüket a csoportok.

10. Mind a négy csoportot kérjük meg, hogy *tervezzen* (ne csináljon!) egy tablót, amely megmagyarázza, hogy miért éreznek együtt az adott szereplővel. Mind a négy szereplőnek, a két lánynak és a két anyának is benne kell lennie a képből. A cél az, hogy az egymás közötti viszonyokat úgy mutassák meg, hogy a többi diák is együtt érezhessen azzal a szereplővel, aki a legszimpatikusabb a csoport számára.

11. Amikor elkészültek a tervek, akkor a négy csoport egymás után megcsinálhatja a saját tablóját, úgy, hogy minden szereplőt az övele szimpatizálók csoportjából választ ki.

A zűrzavar elkerülése végett a tablóba beálló diákoknál legyen egy-egy olyan tárgy, ami az általuk képviselt szereplőt jelzi:

- Zsanett anyjánál egy mappa
- Zsanettnél a kétezer forintos

- Klára anyjánál egy mobil vagy bármi más, ami az általa lopott tárgyat szimbolizálja
- Kláránál egy összecsomózott kötél, ami a dühét és zavartságát szimbolizálja

12. Mindegyik tablóban négyen vannak, mindenki más csoportból. Miután megnéztük és megbeszéltük mind a négy tablót, adunk egy újabb lehetőséget a diákoknak, hogy megváltoztassák döntésüket, és odaálljanak amögé, akivel most a leginkább szimpatizálnak.

III. rész: A zsaroló lefegyverzése

13. Egész csoportos megbeszélés arról, hogy Klára és bandája milyen helyszínt választ a Zsanettel való találkozásra. Csoportokra szétválva készítsenek harminc másodperces jeleneteket Zsanett és a banda első találkozásáról. A Zsanett vagy a banda valamelyik tagja által elindított agresszív mozdulat vagy szóbeli fenyegetés *elejével kell* véget érnie a jelenetnek. A munka kezdetét ezért pontos egyeztetés előzze meg, hogy a csoportok az agresszió előtti pillanatban meg tudják állítani a jelenetet! A csoportok azt is találják ki, hogy miképpen teheti a banda igazán ijesztővé a helyzetet az egyedül érkező Zsanett számára. Hogy működnek az ilyen bandák?

14. Amikor elkészültek a csoportok, a jeleneteket közvetlenül egymás után mutassák be – jelenetfüzérre összeépítve azokat! Miután lementek a jelenetek, a Zsanettet játszó szereplőket kérjük meg, hogy idézzék vissza azt a pillanatot, amikor a leginkább fenyegetve érezték magukat! A többiekkel elemezzük a hasonlóságokat és a különbségeket, mit mondanak pl. a szobrok Zsanett reakciójáról a támadásra? Melyik tűnik reálisnak? Melyik nem?

15. A tanár válasszon ki egy csoportot, amire innentől összpontosíthatunk! Azt a csoportot válassza, amelyikben a leginkább (legerősebben, legpontosabban stb.) megjelent a banda! A csoportot kérje meg, hogy készítsen tablót a jelenetük legfenyegetőbb pillanatáról. Kérdezze meg, hogy mitől válnak ők bandává? Honnan tudhatjuk, hogy ők egy bandát alkotnak, ha rájuk nézünk?

A tanár kérdezze meg, hogy vajon ugyanazt gondolják-e azok, akik egy bandában vannak – mind utálják-e Zsanettet, vagy elképzelhető, hogy más okból vannak itt a bandában. Kérje meg a csoportot, hogy mutassa meg újra a jelenetét, de ezúttal GONDOLATKÖVETÉSSSEL: mire gondolhatnak valójában a banda tagjai. A gondolatkövetéses jelenetben valószínű, hogy előkerülnek a bandabeli különbségek: a „de jó, hogy nem én vagyok a helyében” és „nem merek nemet mondani” típusú hangok. Ha igen, akkor a tanár menjem tovább abba az irányba, hogy esetleg vannak olyanok a bandában, akik azért csatlakoztak, mert féltek Klárától, vagy azért, hogy őket ne zaklassa senki. Ha ez nem jön elő magától, akkor a tanár indítson beszélgetést arról, hogy miért csatlakoznak az emberek ilyen bandákhoz, és vajon erős vagy gyenge dolog ilyet tenni. Ezután a tanár kérje meg a csoportot, hogy rangsorolják karakterük szerint a tabló szereplőit, a „legerősebb karaktertől” elindulva a „leggyengébb karakterig”. Zsanett lesz a leggyengébb, vagy lesznek-e nála gyengébbek is a banda tagjai közül?

Végül a tanár ajánlja fel, hogy a tablót át lehet változtatni Klára rémálmává. Valószínű, hogy több változat megtekintése után eljutunk odáig, hogy Klára egyre magányosabbnak fog látszani. A csoport középpontjától a magányig való mozgás hatással lehet arra a diákra, aki Klárát játszotta, és erről az élményről érdemes beszélgetést indítani.

16. Ebben az utolsó játékban, a FÓRUM-SZÍNHÁZ keretei között vizsgálhatjuk a különböző módokat, amelyekkel Zsanett feloldhatja a helyzetet és megvédheti magát. A Klára szerepét és a banda tagjait játszókat meg kell kérni, hogy ne reagáljanak fizikailag Zsanett próbálkozásaira. Ha úgy érzik, hogy valójában megütnék Zsanettet, akkor emeljék fel a kezüket. A Klárát játszó szereplőt figyelmeztetni kell, hogy csak akkor változtasson a viselkedésén, ha úgy érzi, hogy Klára karaktere azt tényleg engedi – nem szabad túl könnyűvé tenni a helyzetet! A játszóik közül bárki felveheti Zsanett szerepét. Lehet kísérletezni, mi a jó stratégia, a jó taktika, mit tegyen ebben a helyzetben.

Nem az a fontos, hogy a csoport megoldja a szituációt. Az viszont igen, hogy meghallgassák egymást, együtt érezzenek az áldozatokkal, beszéljenek a saját felelősségükről az iskolában és az iskolán kívül történő dolgok iránt, hogy közösségként tárgyaljanak problémákról és megoldásokról...

Fordította: Bethlenfalvy Ádám